

Pinya de rosa - Joaquim Ruyra

Amb uns pocs centenars de paraules es pot viure el dia a dia en una llengua determinada. N'hi ha prou per demanar el menú, entendre les notícies, aprovar l'educació secundària... D'altres paraules, en canvi, es troben emmagatzemades en un racó del cervell poc transitat, com material desat en un guardamobles, a punt per quan siguin requerides. Són paraules que hem sentit dir al padrí o a la tieta, i que revelen el seu poder evocador quan apareixen en un dinar familiar. Em refereixo, posem per cas, a verbs com *esgargamellar*, *recar*, *estufar*, *esterrejar*, *esparvillar* o *escarrassar*. Quan les persones que només disposen dels centenars de paraules del dia a dia les troben en un llibre, arrufen el nas i decideixen que "costa". En canvi els que han acumulat aquest estoc de paraules de reserva comproven que el vocabulari familiar i el de la literatura poden ser els mateixos i, per tant, llegint el llibre se senten a casa. Aquesta és la sensació que produeix la lectura de *Pinya de rosa*, on fins i tot els castellanismes són nostrats.

Joaquim Ruyra (1858-1939) va néixer a Girona, però va situar gran part de l'obra a Blanes, d'on provenia la seva família i on va acabar vivint. El 1903 publica *Marines i boscatges*, i el 1920, amb més de seixanta anys, el revisa, l'amplia i el publica amb el títol *Pinya de rosa* (l'any 2004 la Nova Biblioteca Selecta va reeditar *Marines i boscatges*, tot ignorant l'última revisió de l'autor). El títol, que remet a un tipus de nus, no només accentua el caràcter nàutic del llibre, sinó que resulta útil com a metàfora de la unió de materials esparsos: "Ara la corda tindrà el seu nu de conclusió i constituirà un cos definitiu", explica en el pròleg.

Pinya de rosa està format per dos volums, dels quals el primer té tres parts. La primera, "Impressions", aplega vuit relats curts d'ambient mariner, que, com suggereix el títol, són més aviat descripcions de sensacions que no pas trames estructurades. La segona part, "Fantasies", recull tres exploracions de l'autor en l'àmbit del fantàstic, mentre que la tercera, "Novel·letes" inclou tres narracions més llargues. El segon volum està format per dues "Novel·letes capitulades", que s'acosten més a la novel·la curta que al conte llarg: *El rem de trenta-quatre* i *L'idil·li d'en Temme*.

Ja es veu que el recull està ordenat –nuat– a partir de la llargada i l'orientació de les peces. Joaquim Ruyra no era un escriptor exaltat i romànticoide, sinó un treballador conscient i responsable que feia públiques les seves reflexions sobre l'art d'escriure, com ara el recomanable *L'educació de la inventiva*, i que va col·laborar activament amb les autoritats lingüístiques en una època on predominava el campí qui pugui més desenfrenat. Interessat per la llengua viva, ens l'imaginem com el narrador del conte *Vetlles d'estiu*, que quan es refereix a les converses vesprals a la platja conta que "hi sotjava les paraules de la terra amb la mateixa afició amb què un botànic herboreja en una comarca ufanosa i poc visitada". En aquesta mateixa narració, es contrasta el llenguatge "netament blanenc" d'un personatge respecte al d'un altre: "El seu estil mig superfloridic mig murriesc, pretensions i laberíntic, era més propi per a marejar que per a divertir. Deia molts *per consequent*, molts *a l'objecte*, molts *lo qual* i *verbigràcia*; i lo pitjor era que els entatxonava en el discurs tant si venien a tomb com si no hi venien." De Ruyra se'n sol destacar una llengua pulcra i alhora genuïna, un equilibri que en la seva època no va igualar cap altre escriptor. Josep Pla el va considerar repetidament "el més gran prosista en català".

Llavors, ¿com és que no apareix en un lloc destacat en les històries de la literatura ni en les lectures obligatòries de batxillerat? La resposta la trobem en el manual més plagiat i menys citat, la *Literatura catalana contemporània* de Joan Fuster, que incorpora tot d'apreciacions personals i ideològiques que han passat a formar part

del prejudici dels nostres mandarins. Fuster qualifica Ruyra de “esperit timorat”, i li retreu que “no concebia la literatura sinó dins la religió”. Ras i curt: “Un excés de prevencions morals li impedia ser un novel·lista de gran volada”. Ara bé, ¿té algun sentit que, ara que ja hem incorporat generosament al cànon tots els escriptors feixistes, Ruyra es mantingui marginat només perquè titulava els pròlegs amb l’expressió *Ave Maria Puríssima*?

El que s’ha retret a Ruyra no és tan sols l’orientació ideològica, sinó també les mancances temàtiques; s’ha dit i repetit que només mostra el costat lluminós i positiu de la realitat. Qui llegeixi *Pinya de rosa*, però, descobrirà que la majoria de les narracions són dramàtiques, i que no hi escassegen els personatges diabòlics. A “Impressions”, tot i la trama escassa, hi trobem unes quantes morts violentes. Dins “Fantasies” destaca *La Xucladora*, el conte que Emili Olcina va incloure a la seva antologia sobre vampirs. De les tres “Novel·letes”, dues no són gens blanques: *La Fineta* és la narració d’un intent de violació que recorda la minuciositat amb què Alfred Hitchcock filma *Frenzy*, mentre que *Jacobé* narra la història d’una noia pertorbada que acaba suïcidant-se. L’atracció per l’abisme es manifesta en la bellesa amb què es presenta la Xucladora i amb una frase reveladora que trobem a *Jacobé*: “Abraçat còmodament amb el pi, que es decanta sobre l’abisme, gaudeixo d’un punt de felicitat”.

Pel que fa a les “Novel·letes capitulades”, no es pot negar que *L’idil·li d’en Temme* és un conte per a infants allargassat, si bé la sensualitat detallista de les escenes de pesca recorda la de contes d’Ernest Hemingway com *El gran riu Two-Hearted*. Pel que fa a *El rem de trenta-quatre*, manté tot el vigor com a narració d’un viatge turbulent en vaixell, que fa pensar en obres semblants de Joseph Conrad o de Herman Melville. De la galeria de personatges d’aquesta obra, val la pena destacar el capità, que oculta els sentiments rere una aparença brusca, i al qual resulta impossible no vincular amb el capità Morgan de *To have and to have not*, interpretat per Humphrey Bogart. Quant a la manera de narrar de Ruyra, n’hi haurà prou de recordar una puntada de peu memorable: “Veig veure sortir, per entre l’arbre de mitjana i una cimbellada de rodells, un peuès calçat amb bota clavetejada, i al capdavant d’aquell peuès el pobre Miquelet Cadenera, que, botent com una pilota, vingué a caure de boca terrosa a dos pams de mi”. En Cadenera, per cert, és un nen que, com tants personatges de Ruyra, incorpora la poesia en la prosa quan deixa anar frase com la següent: “Ja es dia no ensenya sinó sa punta morada de ses seues ales: sa nit ve a més córrer”.

Santiago Rusiñol i Joaquim Ruyra van néixer i morir amb pocs anys de diferència. El primer era bohemí, plaga i morfinòman. El segon era primmirat, catòlic i es va casar amb la dona equivocada. La vida de Rusiñol és fascinant, però Ruyra escrivia millor.